

Pratarmė

Vilniaus Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios ansamblis – vienas labiausiai sovietmečiu nukentėjusių architektūros paminklų Vilniuje, kuris kaip Feniksas iš pelenų pamažu prisikelia naujam gyvenimui. Šis *Acta Academiae Artium Vilnensis* 114 numeris gimė iš noro pakalbėti apie augus-
tinų bažnyčios pradžią, jos istoriją – klestėjimo laiką ir apie tuos momentus, kai istorija šiam architektūros ansambliui buvo labai nepalanki arba net vi-
sai negailestinga. Tai buvo laikas, kai bažnyčia buvo naudojama visai ne pa-
gal pirminę savo paskirtį ir jos kūrėjų intencijas, nes sovietmečiu jos vidinis
tūris buvo suniokotas padarius pertvaras, statinys buvo paverstas daržovių
sandėliu. Atgimstantis pastatas, naujai suburta ir aktyviai veikianti ben-
druomenė kvietė pažvelgi į šio architektūros ansamblio praeitį ir istoriją,
šventovės kūrimosi pradžią, prie šios vietos klestėjimo prisidėjusių asmenų
istoriją. 2021 m. rugsėjo 24–25 d. Europos paveldo dieną „Įtraukiantis pa-
veldas“ renginių kontekste vyko mokslinė konferencija „Vilniaus Švč. Mer-
gelės Marijos Ramintojos bažnyčios ansamblis: istorija ir ateities vizijos“.
Ji sujungė įvairių sričių žmones, kurie savo žiniomis ir moksliniais tyrimais
siekię pasidalyti moksliniais ar praktiniais atradimais, tiesiogiai susijusiais su
Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia.

Šioje mokslinių straipsnių rinktinėje sugulė konferencijoje skaityta
medžiaga, susieta su ilga šio architektūrinio ansamblio istorija, čia veiku-
siais asmenimis, vienuoliais, tikinčiaisiais, ansamblio šeiminkais, dailinin-
kais, architektais, kūrėjais ir kitais. Tai vieta, kurioje vyko savitas kasdienis ir
šventinis vienuolijos gyvenimas, traukęs bendruomenę, ir kur ramybę ras-
davo labai plati Vilniaus miesto visuomenės dalis.

Leidinyje publikuojami tyrimai, vienu ar kitu aspektu susiję su
Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia ir šią vietą prižiūrėjusia vienuo-
lių bendruomene. Archeologas dr. Linas Girlevičius aptarė Švč. Mergelės
Marijos Ramintojos bažnyčios raidą remdamasis archeologiniais tyrimais,
pateikdamas daug senesnę nei pats dabartinis pastatas istoriją. Jis žvelgė į
šios vietos formavimosi istoriją ir užfiksavo žymiai ankstesnius pėdsakus,
kuriuos paliko iki tol čia gyvenusieji.

Meno istorijos instituto mokslininkė ir kardinolo Stepono Višinskio universiteto profesorė Anna Sylwia Czyż savo straipsnyje apžvelgia visus augustinų šeimos architektūrinius ansamblius Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, bandydama nubrėžti šios vietos išskirtinumą, pamatyti jos architektūros specifiškumą ir bendruomenės svarbą Lietuvos sostinėje Vilniuje.

Lietuvos architektūros istorikė ir menotyrininkė Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė siekia atsakyti į klausimą, kas gi vis dėlto yra Vilniaus augustinų Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios projekto autorius? Šią problemą ji bando spręsti per tuo metu Vilniuje dirbusius architektus. Ar jai pavyko rasti atsakymą, kviečiu patiemis sužinoti skaitant jos įtraukia, beveik detektyvinę istoriją.

Nemažiau mįslių galima pateikti ir kalbant apie bažnyčios interjero sąrangą, joje buvusius altorius ir paveikslus. Tai gvildena menotyrininkė, Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto mokslininkė Tojana Račiūnaitė, kuri savo straipsnyje tyrinėja Vilniaus augustinų bažnyčios altorinių paveikslų ikonografiją ir ieško prarastų šventųjų vardų, bandydama rekonstruoti ten buvusius paveikslus ir svarbiausia – pateikia versiją apie vieną iš šios bažnyčios traukos akcentų – Švč. Mergelės Marijos Ramintojos paveikslo šiandieninę buvimo vietą ir jos altoriaus sąrangą.

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto docentas ir bažnytinės istorijos žinovas dr. Liudas Jovaiša šį kartą kalba apie senuosius Vilniaus augustinų bažnyčios vargonus – tyrime nustato ne vien jų sudėtį, dydį to meto Vilniaus miesto bažnyčių kontekste, bet ir jų autorių bei šių vargonų dabartinę buvimo vietą.

Numerio sudarytoja ir viena iš mokslinės konferencijos organizatorių Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto mokslo darbuotoja dr. Jolita Liškevičienė savo moksliniame straipsnyje pristato vieną pirmųjų šios vienuolijos kūrėjų augustinų vienuolį Fulgentą Dryjackį. Atvykus į Vilnių, jo pečius užgulė ne vien vienuolijos steigimo reikalai, bet ir pirmojo Vilniuje išleisto maldyno, kuriame gerai atsispindi ir vienuolių augustinų dvasingumas bei sielovadinis kelias, rengimo rūpesčiai. Šiam liturginiam maldynui *Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus švenčiausiojo gyvenimo, kančios ir brangiausiojo kraujo lobynas, sudėtas prakilniausioje Mišių aukoje* (Vilnius: Jėzuitų spaustuovė, 1682) parengti buvo sutelktos geriausios tuo metu Vilniuje dirbusių asmenų pastangos, o publikuotoje nedidelio formato knygelėje buvo atspaus-
tas

specialiai dailininko Aleksandro Tarasevičiaus sukurtas 39 graviūrų ciklas, kuriame jungėsi šv. Mišių eiga, Kristaus gyvenimo ir mirties epizodai, augustinų istorija ir maldos. Maldynas patenka į XVII a. antros pusės Lietuvos potridentinį Vilniaus spaudinių aukso fondą.

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto profesorius Arvydas Pacevičius plačiau aptaria Vilniaus augustinų vienuolyno bibliotekos raidą ir jos paveldą, atseka kai kurias išblaškytas, bet iki šiol kitose Lietuvos bibliotekose saugomas buvusios Vilniaus augustinų bibliotekos knygas.

Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakulteto dėstytoja ir Bažnytinio paveldo muziejaus darbuotoja dr. Rima Valinčiūtė-Varnė imasi aiškintis augustinų palikimą Kaune, kai vienuoliai iš Vilniuje uždaryto vienuolyno persikėlė į Kauną kartu su savo kilnojamuoju turtu – paveikslais ir knygomis. Tyrinėtoja plačiau nagrinėja vieną iš žinomų tapytų paveikslų ciklą *Šv. Augustino gyvenimas* pristatydama jo sukūrimo aplinkybes, įkvėpimo šaltinius, saugojimo istoriją, praradimus ir atradimus, dabartinę paveikslų būklę.

Jauna mokslininkė Vaida Ragėnaitė aptaria vieną labiausiai Lietuvoje žinomo dailininko Kanuto Rusecko 1847 m. nutapyto paveikslo *Verbų sekmadienis* ikonografiją. Jame lietuvaitės, laikančios verbas, fone yra vaizduojama Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios interjeras su Aušros Vartų Švč. Mergelės Marijos paveikslu. Mokslininkė nagrinėja užslėptas šio ir kitų dailininkų to laiko kūrinių reikšmes, kurios tapo ypač aktualios laikinai praradus savo valstybę ir jaučiant carinės Rusijos priespaudą.

Restauratorė Audronė Kaušininė pasidalija savo atradimais, aptiktais 2021 m. vykdant žvalgomouosius tyrimus, atskirų bažnyčios sienų zondažus ir dalinių freskų restauravimą. Savo straipsnyje pateikia medžiagą, kurią jai pavyko atrasti po tinku slypinčiose bažnyčios sienose.

Nauji klausimai ir būsimi atsakymai dar laukia kitų tyrimų ir konkrečių veiksmų, bet šis AAIV numeris yra skirtas vienai Vilniaus augustinų bažnyčiai ir visam jos ansamblui, jo istorijai ir yra vienas iš bandymų užfiksuoti tai, ką žinome šiandien ir į ką verta atkreipti dėmesį ateityje.

Leidinio sudarytoja dr. Jolita Liškevičienė

Foreword

The complex of the Church of Our Lady of Consolation stands as a significant architectural monument profoundly impacted during the Soviet era in Vilnius and gradually reemerging like a Phoenix from the ashes. Volume 114 of *Acta Academiae Artium Vilnensis* materializes from a scholarly inclination to unravel the genesis of the Augustinian church, to dissect its history, spanning from the zenith of its prosperity to a period when history was hostile or even merciless towards this architectural complex. During that period, the church diverged starkly from its original purpose and the intentions of its creators, and its internal structure underwent Soviet-era despoliation, resulting in its conversion into a vegetable storage facility. The building currently experiencing a gradual resurgence, and a reconstituted and active community spearheading its revival, prompted us to look into the history of this complex, the sanctuary's inception, and the individuals who contributed to its flourishing.

On September 24–25, 2021, the scholarly conference titled “The Complex of the Church of Our Lady of Consolation: History and Visions of the Future” took place within the framework of the European Heritage Days themed “Heritage: All-Inclusive.” The conference served as a convergence point for individuals from diverse fields, leveraging their expertise and research to disseminate scientific or practical findings directly linked to the history of the Church of Our Lady of Consolation.

Contained within this compendium are the scholarly contributions presented during the conference, spanning the extensive history of this architectural complex, and the roles played by various individuals – be they monks, believers, proprietors of the architectural complex, artists, architects, or other creators. This complex was a locus for the unique daily and festive life of the monastic community, which stood as an attraction for the broader public and a haven where a wide segment of Vilnius society sought solace.

The papers featured in this collection weave their narratives around the focal point – the Church of Our Lady of Consolation and the community of monks entrusted with its stewardship. Archaeologist Dr. Linas

Girlevičius delves into the development of the Church of Our Lady of Consolation. Rooted in archaeological research, his examination unveils a history predating the current building, shedding light on the formation of this sacred space and uncovering earlier imprints left by residents of Vilnius that once inhabited this site.

In her contribution, Anna Sylwia Czyż, a historian affiliated with the Institute of History of Art and a professor at Cardinal Stefan Wyszyński University, undertakes a panoramic review of all the architectural complexes of the Augustinian family in the Grand Duchy of Lithuania. Her analysis seeks to delineate the distinctiveness of the Church of Our Lady of Consolation, the specific nuances of its architecture, and the significance of the Augustinian community in the context of Vilnius, the capital of Lithuania.

Auksė Kaladžinskaitė-Jocienė, a Lithuanian historian of architecture and art researcher from the Lithuanian Culture Institute, endeavours to unravel the mystery surrounding the authorship of the project for the Augustinian Church of Our Lady of Consolation in Vilnius. She employs a deductive approach, systematically eliminating architects active in Vilnius during that period. The investigative nature of her pursuit makes for a captivating almost detective story, inviting readers to explore her findings to uncover the elusive answer.

Shrouded in further enigma is the interior structure of the church, including its altars and paintings, a subject examined by art researcher Tojana Račiūnaitė from the Institute of Art Research at the Vilnius Academy of Arts, who explores the iconography of the altar paintings in the Augustinian Church in Vilnius. Her focus is on rediscovering the lost silhouettes and names of saints, reconstructing the original paintings, and, most significantly, offering insights into one of the church's attractions – the current location of the painting of Our Lady of Consolation and the structure of its altar.

Dr. Liudas Jovaiša, an Associate Professor at the Faculty of History of Vilnius University and an expert in church history, looks into the old organ housed in the Augustinian church in Vilnius. His research not only elucidates the organ's structure and dimensions in the context of Vilnius churches of that time but also identifies its craftsmen and pinpoints the current location of this instrument.

The compiler of this volume of AAAV and one of the organizers of the scholarly conference, Dr. Jolita Liškevičienė, a research fellow at the Institute of Art Research of the Vilnius Academy of Arts, presents Fulgentius Dryacki, one of the initial founders of the Augustinian order in Vilnius. Following his arrival in Vilnius, Dryacki assumed the responsibilities not only of establishing the monastery but also of overseeing the preparation of the first prayer book published in Vilnius, which provides insights into the spirituality and pastoral orientation of the Augustinian monks. The liturgical prayer book titled *Thesaurus sacratissimae vitae passionis pretiosissimi sanguinis D. n. Iesu Christi in augustissimo Missae sacrificio depositus* (Vilnius: Jesuit printing house, 1682) stands as a testament to the collaborative efforts of the individuals active in Vilnius at that time. The publication, a compact yet impactful booklet, includes a series of 39 engravings by the artist Alexander Tarasewicz, which intertwine elements of the Holy Mass, episodes from Christ's life and death, the history of the Augustinians, and various prayers. This publication enriches the golden collection of Lithuanian post-Tridentine prints in Vilnius from the second half of the 17th century.

Professor Arvydas Pacevičius from the Faculty of Communication at Vilnius University offers an in-depth exploration of the evolution of the Vilnius Augustinian Monastery library and its legacy. His research traces the trajectory of certain books from the former Vilnius Augustinian library, which, though dispersed, continue to be safeguarded in various Lithuanian libraries to this day.

Dr. Rima Valinčiūtė-Varnė, a lecturer at Vytautas Magnus University Faculty of Arts and an employee of the Church Heritage Museum, focuses on the enduring impact of the Augustinians in Kaunas. Delving into the historical context of the monks' relocation from the closed monastery in Vilnius to Kaunas, along with their movable assets including paintings and books, the researcher sheds light on one particularly notable series of paintings, *St. Augustine's Life*. Her detailed exploration unveils the circumstances surrounding the creation of this series, its sources of inspiration, the history of storage, instances of loss and rediscovery, and the present condition of the paintings.

Dr. Vaida Ragėnaitė conducts a meticulous examination of the iconography of Palm Sunday as depicted by Kanuty Rusiecki in his renowned painting from 1847. It features a Lithuanian woman holding a Palm Sunday frond against the backdrop of the chapel of the Church of Our Lady of Consolation, with the image of Our Lady of the Gate of Dawn. The would-be scholar delves into the subtle nuances and hidden meanings embedded in the works of Rusiecki and other artists of that era, a period marked by the temporary loss of statehood and the prevailing sense of oppression under tsarist Russia.

Conservator Audronė Kaušinienė, in her article titled “Revelations of the Polychromy Research in the Church of Our Lady of Consolation in the Vilnius Augustinian Monastery Complex,” shares the discoveries she made during exploratory research in 2021. Her investigations involved probing church walls and undertaking partial conservation of frescoes. Kaušinienė unveils the material she unearthed from the church walls concealed beneath layers of plaster.

As the research unfolds, questions emerge alongside potential answers, ushering in new avenues of inquiry and prospects for future action. This AAIV volume, dedicated to the Augustinian church in Vilnius and its comprehensive history, serves as an attempt to encapsulate the current understanding of the subject and a reference point for future researchers.

Editor Dr. Jolita Liškevičienė